

Wprowadzenie

Zasady działalności teatrów jako instytucji kultury określają powszechnie obowiązujące podstawy prawne, które wskazują także tryb powoływania kierownictwa teatrów. Jednak procedury stosowane w praktyce niejednokrotnie budzą w środowisku teatralnym silne kontrowersje. Zjawisko to zainspirowało redaktorki do przyjrzenia się, w jaki sposób dokonywały się i dokonują się zmiany na stanowisku dyrektora teatru. W grudniu 2019 roku na Uniwersytecie Łódzkim w Katedrze Dramatu i Teatru odbyła się konferencja „Dyrektor przychodzi, dyrektor odchodzi...”, która zgromadziła badaczy teatru i specjalistów w zakresie zarządzania kulturą przyglądających się współczesnym i historycznym przykładom przychodzenia i odchodzenia dyrektorów teatru oraz procedurom stosowanym w różnych krajach.

Autorzy niniejszego zeszytu stawiają pytania nie tylko o samą sytuację zmiany dyrektora, ale także status zespołu. Dorota Fox i Aneta Głowacka w tekście *Dyrektor odchodzi, zespół zostaje* przedstawiły pionierskie badania przeprowadzone w śląskich teatrach dotyczące relacji z dyrektorami teatrów pracowników z zespołu technicznego i administracyjnego. Justyna Michalik-Tomala, autorka artykułu *Mistrzowie, liderzy, a może uzurpatorzy? Niejednoznaczny status twórców teatrów Cricot i Cricot 2*, zwróciła uwagę na nieistniejące już zespoły teatralne tworzone na zasadzie popularnych dziś kolektywów artystycznych, funkcjonujących jako alternatywne formy zarządzania zespołem. Zespoły te powstały z inicjatywy wybitnych twórców polskiego teatru XX wieku, którzy nie mieli kontynuatorów. Problemem spuścizny po charyzmatycznym przywódcy zajmowali się także Daria i Kim Skjoldager-Nielsen. Postawili pytania o to, kto przejmie schedę, gdy słynny reżyser-wizjoner, twórca Nordisk Teaterlaboratorium – Odin Teatret w Holstebro w Danii, Eugenio Barba przejdzie na emeryturę, czy będzie kontynuowana zbudowana przez niego tradycja, czy nowy kierownik zespołu zaproponuje inną drogę.

Sytuację dyrektora teatru lalek opisuje, czerpiąc z własnych doświadczeń, Marek Waszkiel w tekście *Lalkarz: dyrektor*. Autor zwraca uwagę na powolne kształtowanie się w powojennym teatrze polskim stanowiska dyrektora teatru lalek, zazwyczaj artysty reżysera narażonego na wielorakie konflikty w środowisku lalkarskim.

Kolejne trzy teksty odnoszą się do współczesności polskiego teatru. Małgorzata Budzowska opisuje dyрекcję Macieja Nowaka w Teatrze Wybrzeże w Gdańsku i analizuje ją w kontekście paradygmatu określanego jako model arystotelesowski.

Przyczyny odejścia Izabelli Cywińskiej ze stanowiska dyrektora artystycznego warszawskiego Teatru Ateneum prześledziła z kolei Marta Cebera w artykule Ateneum, mon amour – *Jaracz i Cywińska na Powiślu*. Zmiany określane w niniejszym tekście jako ewolucyjne przyjęte zostały jako rewolucja, na którą nie zgodził się zespół. Artykuł ten porusza problem obserwowany w polskim teatrze, gdzie decyzje dyrektora paraliżowane bywają czasami przez zespół aktorski. Wydaje się, że inaczej jest w teatrze niemieckim, na który tak często spoglądamy z zazdrością. Tymczasem ostatnie badania wykazują głęboki kryzys spowodowany hegemonią dyrektorów i wskazują na liczne problemy, z jakimi borykają się zespoły teatralne. Kama Pawlicka, odwołując się do „twarzy przywództwa” – menedżera, artysty, kapłana, zaproponowanych przez Monikę Kosterę, Mary Jo Hatch i Andrzeja K. Koźmińskiego, analizuje dyрекcję Jacka Głomba w Teatrze im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy. Najnowsza książka Thomasa Schmidta *Macht und Struktur im Theater. Asymmetrien der Macht* (Władza i struktury w teatrze. Asymetrie władzy), omówiona w tekście Karoliny Prykowskiej-Michalak *Teatr i władza*, ukazuje jedynie czubek góry lodowej. Okazuje się bowiem, że nie ma idealnych rozwiązań dotyczących procedur wyłaniania dyrektorów teatrów, norm określających relacje między kierownictwem sceny a zespołem artystycznym oraz pracownikami technicznymi i administracyjnymi, sposobów ocalenia dziedzictwa artystycznego odchodzących dyrektorów, na co starali się zwrócić uwagę autorzy szkiców zamieszczonych w niniejszym numerze „Zarządzania w Kulturze”.

prof. zw. dr hab. Małgorzata Leyko
dr hab. Karolina Prykowska-Michalak, prof. UŁ